

Västerlandets åskådning

Kommunismen hotar Västerlandet; för försvaret krävs, säger många, inte bara en politisk samverkan utan också en gemensam åskådning. Inte minst i USA har den tanken ofta framförts i debatten. Ett gott exempel är en uppsats i Foreign Affairs av en ansedd författare, som kontrasterar Österns ideologiska enhetlighet mot Västerns ideologiska splittring och kräver att Västern skall utforma och ena sig om en replik, en positiv teori att ställa upp som värdig motståndare i idékampen. Endast på detta sätt kan man framkalla den entusiasm som är nödvändig för att bryta Österns anlopp.

Det hör till de stora förtjänsterna i James Burnhams senaste bok att han gör rent hus med dylika föreställningar. De utgår först och främst från den falska förutsättningen att kommunismen utgör en enhetlig livsåskådning. I själva verket finns i den moderna kommunismen blott spillov av den marxistiska doktrin som Lenin förkunnade för trettio år sedan. Åskådningen har oavbrutet ändrats, även i de mest väsentliga punkter (t. ex. politisk demokrati, social jämlikhet), och den har samtidigt blivit allt torftigare och alltmer användbar för skilda syften. Den enhetlighet varom man talar består blott däri att vid varje särskilt tillfälle de härskande suveränt dirigerar massornas handlande och tänkande. Diktaturen är inte längre ett redskap för en ideologi; de skiftande åsikter som ersatt ideologin är tvärtom redskap för diktaturen.

Men kritiken av dessa krav på en ideologisk moteld kan lika väl läggas på ett helt annat sätt. Utom den demokratiska humanism som avskyr tyranni och likriktning bör enligt Västerlandets politiska syn någon allmän enighet inte finnas. Det är toleransen och oenigheten — och den ena kan inte finnas utan den andra —

som är Västerlandets heder. I många situationer kan denna tolerans och denna oenighet medföra faror, men den risken har vi tagit och måste ta. Det gäller inte att överträffa kommunismens talkör med en annan talkör. Enigheten kan inte bestå i annat än känsla för människovärdet och friheten.

Från religiöst håll framföres en särskild variant av den ideologiska enhetlighetens ideologi. De totalitära lärorna är farliga surrogat för religionen, påstår man; använd den äkta varan, och ersättningarna blir obehövlige. Som historisk förklaring är denna ståndpunkt på en gång tvivelaktig och meningslös. Tvivelaktig därför att religionerna under den tid deras välde var obrutet följde varandra med samma hätskhet som utmärker de totalitära regimerna; därför att den av påven välsignade Franco har upprättat en regim som närmast påminner om Stalins och Hitlers; därför att många kristna av skilda samfund stött totalitära riktningar, om än icke kommunismen; därför att själva det allmänna resonemang som här framförs är helt godtyckligt. Meningslös därför att vi med bästa vilja i världen inte kan bli kristna för att undergräva nazism eller kommunism; i själva metoden att rekommendera kristendomen som en ideologisk stimulans ligger något anstötligt, som inte ökar respekten.

I förtunnad form presenteras den konstlade enighetens teori som en uppmaning till sänja och sammanhållning. Vi är ju eniga i avvisandet av kommunismen; låt oss inte störa den enigheten med inbördes tråtar, som försvagar och sprider osäkerhet. Om vi inte kan vara eniga, så låt oss inte låtsas om oenigheten.

Denna opportunistisk är än mera motbjudande än fantasier om en verklig enighet. Den fria debatt som mer än något annat är demokratins signatur blir ett sken om man inte tar ståndpunkt och deklarerar sin ståndpunkt. Den blir ett sken även om ståndpunkts-tagandet illustreras blott genom kritik åt ett håll. Är vi mot förtryck, måste vi belysa Francos metoder lika väl som Stalins; vi måste vända oss mot negersegregationen i USA lika väl som mot slavarbetet i Sovjet — ehuru i full insikt, om den oerhörda skillnaden i förtryckets kvantitet och kvalitet.

Det är orrankomligt att den demokratiska humanismen då den hotas av kommunismen — lika väl som då den hotades av nazismen — kommer i egenomligt sällskap. Men låt oss inte söka förvandla de grupper som i dagens huvudfrågor har samma motståndare till något slags sammanslutning av liktänkande eller ens av sympatisörer som avhåller sig från ömsesidig kritik. Det vore ett brott; sannolikt vore det också en dumhet.

22/4

Lösning i Belgien

En lösning av den belgiska kungafrågan tycks nu ha vunnits som tillfredsställer, eller åtminstone erkänns av, de tre stora partierna. I och för sig är denna lösning mycket egenomlig, och dess utformning kan förstås blott mot bakgrunden av de långa och komplicerade förhandlingarna mellan kung Leopold och partiledningarna och dessa inbördes. De båda kamrarna skall, samlade till nationalförsamling, först upphäva lagen om regentskap — varigenom prins Charles eliminerats och Leopold inträder i sina rättigheter — och sedan bemyndiga den nyinsatte monarken att tills vidare insätta sonen Baudouin som regent; det förutsättes naturligtvis att Leopold omedelbart begagnar denna rätt. Sedermera skall efter obestämmd tid — sannolikt

väl då Baudouin blir myndig nästa år — beslut fattas huruvida kungen skall komma åter som statschef. Det förutsättes att samråd mellan de stora partierna skall föregå detta beslut, och man får väl anta att kungens återkomst skall kräva även samförstånd dessa partier emellan.

Uppgörelsen innebär en reträtt från den position Leopold intog för en vecka sedan; enligt den fordran han då uppställde skulle blott regeringsbeslut vara behövt för att återkalla honom efter provisoriet Baudouin. Man tycks alltså ha lyckats betvinga den för sin envishet och enfald kände monarken. Men utslutet är inte att uppgörelsen rymmer moment av oklarhet som kan ge uppskov till nya tvister och svårigheter.